

זמני ביעור של פירות שביעית

תחומין ב' – תשמא – 421-427

ראשי פרקים

- א. תוצרת הארץ בזמן חז"ל ובזמן הרמב"ם (תמיהה על הרמב"ם)
- ב. זמני הברייתא - מדוייקים או משוערים
- ג. קביעת זמן ממוצע, מדויק, מפני תיקון העולם
- ד. זמנם של תמרים, תאנים זיתים ויין

א. תוצרת הארץ בזמן חז"ל ובזמן הרמב"ם (תמיהה על הרמב"ם)

אחת ממצוות השמיטה היא ביעור פירות שביעית, כפי שדורשת הגמ' על הפסוק "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואה לאכל" (ויקרא כה, ז) - "כל זמן שחיה אוכלה מן השדה האכל לבהמתך בבית. כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית" (פסחים נב, ב). במהותו של ביעור - הפקר או כלוי ממש - נחלקו הפוסקים, ואין עניננו כאן כי אם בזמני הביעור.

כל רבותינו מורי ההוראה הגדולים העתיקו בדיני ביעור את דברי הרמב"ם, שתמרים זמן ביעורם פורים, בזיתים ושמן זמן הביעור עצרת, בענבים ויין פסח של שמינית, ובתאנים וגרוגרות חנוכה. וזה על פי דברי הגמרא פסחים נג, א שבזמנים אלה כלים הפירות במקום האחרון שהם מצויים בו. ויש לי על זה הרהורי דברים רבים. זמנים אלה שהוזכרו בגמרא בודאי נקבעו אחרי התבוננות של כאלף וחמש מאות שנה, מאז כניסתם של ישראל לארץ בימי יהושע ועד זמן חיבורה של הברייתא הזאת. ויש להניח בודאי שאבותינו גידלו מכל פרי, ממש כמו שאנו עושים גם כיום, זנים המקדימים להבשיל פרי, וזנים מאחרים, כדי שיקבלו יבולים במשך עונה ארוכה בשנה. והרי ידוע שמימי אבותינו ועד היום נחרבה הארץ חורבן אחר חורבן, ומאז שכבשו אותה הערביים, החקלאות התנוונה מאוד. וכך כותב פרופיסור יהודה פליקס בספרו "החקלאות בארץ ישראל בתקופת המשנה והתלמוד" במבוא: "החקלאות הערבית המסורתית, בעיקר זו של גידולי שדה, היא אקסטנסיבית ונחשלת ביותר, ואילו החקלאות בארץ ישראל בתקופת המשנה והתלמוד היתה אינטנסיבית ביותר, ופתוחה לחידושים". והרמב"ם בפירוש התורה כותב (ויקרא כו, לב): "וכן מה שאמר בכאן 'ושממו עליה אויביכם' היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו. כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה, ואשר היתה נושבת מעולם, והיא חריבה כמוה. כי מאז יצאנו ממנה לא קיבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם.. אם כן, זמנים אלה לביעור שהיו נכונים בזמן הברייתא ועדיין בזמן עריכת התלמוד, כאשר אבותינו ישבו בארץ ועיבדו אותה,

ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי, מי יערב לנו שעדיין היו נכונים גם בימי הרמב"ם, כאשר הישמעאלים כבר שהו בארץ ועסקו בהחרבתה זה חמש מאות שנה. וכל שכן וכל שכן כשהעמיקו החורבן והשממה על הארץ מימי הרמב"ם ועד תחילת ישובה מחדש לפני כמאה וחמישים שנה, כאשר מאור עינינו בעל פאת השולחן כתב את חיבורו. כי אולי הזנים המאחרים להניב היו הזנים החלשים, והם התנוונו במאות השנים הארוכות של שלטון הגויים, ונשארו לפליטה רק זנים שפרים כלה מוקדם לפני הזמנים שנקבו חז"ל. ועוד, אז שמרו אבותינו שמיטה, הם לא זרעו בחורף של אותה שנה שביעית וכתוצאה מזה לא צמח הרבה. החיות בשדה היו רעבות כל הקיץ ותחילת החורף בשמינית. מתוך כך גם חיה שאינה רגילה לאכול תמרים וזיתים וענבים ותאנים תאכל אותם בשעת הדחק. אבל כיום כשכל השדות מלאות מכל הנזרע ומכל הצומח, שמא כשמשאירים את הפרי על העצים ולא יכניסו אותו אל הבית יתקיים יותר זמן, מפני שהחיה לא תאכל אותו אלא לקינוח סעודהו ואולי להיפך, הואיל ויש לחיה אוכל בשפע מדירים שהיא רגילה בהם יותר, לא תאכל פירות אלה בכלל, ותפקיר אותם עוד לפני שיגיעו זמנים אלה. וזה יחייב אותנו קביעת זמנים אחרים לביעור מאלה שנקבעו בגמרא. אין להבין איפוא כלל, איך יכלו רבותינו מורי ההוראה הגדולים לסמוך על דברי רמב"ם אלה להורות הלכה למעשה בביעור. והסברא נותנת שהיה להם לומר באותו נוסח שנאמרה ההלכה ככל שאר הדברים: אוכלים בכל מין ומין עד שיכלה האחרון שבו. וכשם שלא נקטו זמנים קבועים בפירות אחרים, כך גם היו צריכים לבטל ארבעה זמנים אלה, עד יבא ויורה צדק לנו ויקבע עבורנו זמנים המתאימים למציאות החדשה שלנו. וכן גם צריך עיון רב איך פסק הרמב"ם דברים אלה?

ב. זמני הברייתא - מדויקים או משוערים

שנינו בפסחים נגא: "אוכלין בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים. ואמר רב ביבי, רבי יוחנן תרתי בתרייתא מחליף." והרמב"ם בפרק ז מהלכות שמיטה ויובל, וכן הר"י בן מלכי צדק והר"ש בפירוש המשניות בשביעית פ"ט מ"ג, וכן המאירי כאן בפסחים, כולם פה אחד הביאו את דברי הברייתא ולא את דברי רבי יוחנן. וזה דבר תמוה מאוד, שהרי רבי יוחנן משבש את הברייתא, ואיך התעלמו מדבריו והביאו אותה כפי שנשנתה קודם תיקונו של רבי יוחנן? ומן התימא שכל רבותינו הביאו את דברי הרמב"ם ולא העירו על זה כלל, וגם רבותינו מפרשי הרמב"ם לא הקשו עליו, שמן הראוי היה לפסוק כרבי יוחנן.

ועוד קשה, איך אפשר שיהיו חלוקים בדבר זה? והרי ניחזי אגן, והלא זהו דבר שאפשר לעמוד עליו משבע שנים לשבע שנים, ואיך אפשר שאחד יאמר שהם כלים בכל ארץ ישראל בחנוכה והשני יאמר שהם כלים רק בפורים, באיחור של שני חדשים וחצי, וזה יאמר שהתמרים כלים בראשונה, והשני יאמר לא כי אלא התאנים כלים בראשונה?

ולכאורה אנו צריכים לומר כרבי יוחנן, שהתאנים מתקיימים לזמן מאוחר מאשר התמרים, שהרי כל ארץ ישראל מלאה תאנים, בתקופת הבית הראשון יושב בה כל ישראל "איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו", ובתנ"ך הוזכרו התאנים ארבעים וארבע פעמים, ואילו התמרים הוזכרו רק

ארבע עשרה פעמים, ובתקופת הבית השני ואחריה, התאנה ממלאת את המשנה, אבל התמרים לא הוזכרו בה אלא מעט. וזה מפני שהתאנה גדלה בכל מקום בארץ, וכולם מגדלים אותה ורגילים איתה, ואילו התמרים עיקר גידולם הוא בעמקים, בעמק הירדן עד טבריה ובעמק בית שאן, והתמרים שבהרים אינם משובחים וטובים, כמו ששנינו בפרק א במסכת ביכורים.

על הא דאמרין "אוכלין בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים", הביאו בכרם ציון הלכות שביעית פרק י"ז בהערות "גידולי ציון" אות ה' להקשות בשם הגרש"ז אויערבך, הרי חיוב ביעור חל רק משעה שאותו המין כלה להיה מן השדה, ואיך אפשר לצמצם ולקבוע זמן מדויק, כגון בתמרים עד הפורים, עיי"ש*. והוא מסיק שבודאי כוונת חז"ל לומר, לא פורים ממש אלא סמוך לפורים, לפעמים לפני כן מעט ולפעמים אחרי כן מעט. נראה מדברי הרב שהעלה בדעתו, שאף כי אין אפשרות לקבוע זמן כצמצום ובמדויק, אבל ניתן לקבוע זמן בלתי מדויק, ואפשר שישערו חבמים את זמן הביעור שבו יכלו הפירות בערך. אך אנו בעניותנו נראה לנו הדבר תמוה, שיוכל אדם לתת לזה קביעות כלשהי, ותהא זאת אפילו בהערכה רופפת ביותר. כי הרי זה תלוי באקלימה של כל שנה ושנה, שאם היתה השנה מבורכת בגשמים ומזג האויר היה נוח לעצים, הם יניבו יבול רב, ויהיה בהם גם לצורך האדם וגם לבהמה וגם לחיה, ואז הביעור יגיע באיחור, ואם היתה שנת בצורת, יהיה היבול זעום והוא יכלה מהר, וכן אם תהיה השנה השמינית יבשה, לא יתקלקלו הפירות שהושארו על העצים בשדה, ואילו כאשר ירדו גשמים מרובים ירקבו שם מרוב גשמים. לפיכך פעם יכלו לחיה מוקדם ופעם מאוחר, וההבדלים יהיו גדולים ויגיעו אפילו לחדשים אחדים. ועוד אחרי שהנהיגו של בית רבן שמעון בן גמליאל שמעברין את השנה גם במוצאי שביעית (סנהדרין יב, א), אם יעברו את השנה יתאחרו להם פורים ופסח ועצרת, ולפני שנתחדשה להם הלכה זו, אם היתה צריכה להתעבר ולא עיברוה מפני שהיא מוצאי שביעית, הוקדם להם הזמן של פורים ופסח ועצרת. אין לנו איפוא אלא לומר, שזמנים אלו שנקבו חז"ל הם זמנים קבועים וממוצעים, ואין צורך לחפש אחרי הזמן המדויק, לא להקדים יום יומיים ולא לאחר יום יומיים, שאילו כך הרי זה כאילו לא נאמר זמן כלל, שהסטייה יכולה להיות גדולה מאוד.

ג. קביעת זמן ממוצע, מדויק, מפני תיקון העולם

ונראה לומר שתקנת חכמים קבועה היא להנהיג זמן בלתי משתנה לביעור, ואף על פי שמדין תורה פעמים יתאחר זמן הביעור ופעמים יקדים לבוא, ראו חכמים צורך מפני תיקון העולם

* לשם הבהרת הדברים העתקנו בזה הערת הגרש"ז אויערבך שליט"א. צ"ע הרי חיוב ביעור מתחיל רק משעה שאותו המין כלה לחיה מן השדה, וא"כ איך אפשר לצמצם ולקבוע זמן מדויק ולומר בתמרים עד פורים וכו' ומשמע שיכול להפקירם בפני שלשה וחוזר וזוכה בהם מיד, והרי אם בשעה שהפקיר לא כלו עדיין מן השדה לא עשה כלום ואם כבר כלו הרי תו הו"ל כעבר זמן הביעור ולא ביער שהפירות נאסרים. ונמצא דעיי זה שקובעים זמן מדויק של פורים ועצרת וכדומה יודעים ברור שהביעור אינו כלל בזמן הנכון אלא או מקדים או מאחר, גם לא נזכר שמיד לאחר פורים צריך תיכף להזרז ולבער, ולכאורה נראה רלדעת רוב הפוסקים שחיוב ביעור הוא מה"ת דינו שוה לרואה ירק בכרמן שאם נת"ש ואמר לכשאחזור אבערנו אסור. ונלענ"ד רכיון שמפורים ואילך רק מתחילים לחשוש שמא כבר כלו מן השדה לכן אסור להחזיק את התמרים מפורים ואילך בחזקת שהם שלו אלא צריך לבערם ולהשאיר אותם הפקר עד שידע ברור שכבר כלו מן השדה. ומ"ש בירושלמי שמפקיר בפני ג' אוהבים וחוזר תיכף וזוכה מיירי דוקא כשהפקיר מיד כשנודע לו שכבר כלה אותו המין מן השדה, ולפי"ז נראה דפירוט שאינו יודע בדיוק מתי זמן ביעורם לא מהני כלל מה שיפקיר בכל יום מספק עד שיצא הספק מלבו אם הוא חוזר בו ביום וזוכה אלא צריך להשאיר אותם הפקר ולא לזכות בהם עד לאחר שידע ברור שכבר כלו מן השדה - המערכת.

לתקן זמן קבוע. ויש לנו דוגמתו בפרק א משנה א דשביעית שנחלקו בה: "עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית, בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפני בית הלל אומרים עד העצרת". ובפרק ב משנה א נחלקו חכמים עם רבי שמעון: "עד אימתי חורשין בשדה הלבן ערב שביעית? עד שתכלה הליחה, כל זמן שבני אדם חורשין ליטע במקשאות ובמדלעות. אמר רבי שמעון: נתת תורת כל אחד ואחד בידו, אלא בשדה הלבן עד פסח ובשדה האילן עד עצרת". והרי הדבר ידוע שבשנה שירדה בה כמות גרולה של גשם והאדמה רוויה, מתקיימת הליחה זמן רב, ובשנה יבשה יתייבשו השדות מהר, וכן בשנה מעוברת תהיה עצרת מאוחר, ובשנה לא מעוברת תהיה עצרת מוקדם. והנה אף על פי שאין כלל אפשרות לכוון, בכל זאת תיקנו בה חכמים זמן במוחלט, וזאת כדי שלא ינהג כל אחד ואחד על פי דעתו בלבד (ואמנם יש לשאול, איך אמרו שם במשנה פרק א משנה א: "וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו?" וכי אפשר לומר כן, והלא הרבה פעמים יהיה מרחק גדול ביניהם פעם להקדים ופעם לאחר. ונראה לפרש שהמשנה באה כאן לרמוז, שגם בית שמאי סוברים שזאת תקנה דרבנן, שראו צורך לקבוע לכולם זמן שווה, כדי שלא תיהפך התורה להרבה תורות, לכל אחד ואחד כרצונו וכהבנתו. אלא שבית שמאי חששו שיהיו דברי חכמים מקובלים על הבריות, שיאמרו, דייקו חכמים היטב. על כן ראו צורך לקבוע את, מן החרישה בצורה גמישה במקצת, לפחות למראית העין, ואמרו סתם "כל זמן שהוא יפה לפני", והוסיפו שהזמן הזה הוא קרוב לעצרת, ועל ידי קביעה זאת השיגו שכל מי שצריך לחרוש לא יחליט בקלות ראש אלא יעיין היטב, ואם יהיה מסופק כלשהו יחמיר על עצמו ויפסיק את החרישה ימים אחדים לפני עצרת על פי מצב השדה שלו. וזהו שאמרו "וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו", כלומר אף אנו לא אמרנו אלא שיפסיקו לחרוש בסמוך לזמן שנקבו בית הלל. וזה דומה למה ששנינו (ראש השנה כ, א): "מאיימים על העדים על החודש שנראה בזמנו לעברו... שלא נראה בזמנו לקדשו", כלומר כאשר דברי העדים אינם מתאימים לחשבון ויש צורך לנטות מדבריהם, שלא ללכת אחריהם אלא אחרי החשבון שבידי בית הדין, מאיימים על העדים ומטעים אותם, כדי שתהיה עדותם מסכימה עם החשבון של בית הדין. ולמה זה? והלא יכולנו לדחות אותם שלא לשמוע אותם כלל, ומדוע אנו נותנים להם לדבר בפני בית דין ולהטעותם? כדי שייראה בעיני כל אדם, שבית דין חוקרים ודורשים ושואלים היטב, והכי נמי דכוותיה). ואמנם אפשר לחלוק דהתם איסור חרישה בערב שביעית לפני אלול אינו אלא מדרבנן, והם אמרו לאסור, והם אמרו לקבוע זמן זה של עצרת ופסח. אבל ביעור פירות שביעית שהוא דאורייתא למאן דסבירא ליה, איך יקבעו על דעתם זמן שאינו מתאים לזמן הקבוע מדאורייתא שהוא עד שיכלה במקום האחרון, ולעתים יקדים זמנם להחמיר על דין תורה, ולעתים יתאחר זמנם, להקל על דין תורה?

אבל גם בדין תורה מצאנו מפורש כדבר הזה. שנינו בראש השנה (ב, א): "באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמישה עשר בו". ואמרו על זה בגמרא (יד, א) "אף על פי שרוב תקופה מבחוק, הואיל ויצאו רוב גשמי שנה". ובדף טו, א: "בעא מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי: אתרוג, ראש השנה שלו אימתי? אמר ליה: שבט, שבט דחדשים או שבט דתקופה? אמר ליה: דחדשים... היתה שנה מעוברת מהו אמר ליה: הלך אחר רוב שנים", ופירש

רש"י: מי ששמו שבת. הנה גם בדין זה יש סיבה בטבע, והיא שכבר ירדו רוב גשמי אותה שנה עד שבת, ובודאי אין אדם יכול לשער את הדבר בהווה באותה שנה, אם עתידים עוד לרדת גשמים או לא, ואין זה יכול להיות אלא הערכה של ממוצע, ובכל זאת היא קביעה מוחלטת לדיני תורה, לערלה ולרבעי ולמעשרות ולשביעית. וגם כאן הדבר תמוה מאוד, איך יוכלו חכמים לקבוע זמן מוחלט, שהוא עיתים מחמיר על דברי תורה ועיתים מקל.

וז"ל הגמרא (פסחים נב, ב): "תנן התם, שלוש ארצות לביעור, יהודה עבר הירדן וגליל, ושלוש ארצות בכל אחת ואחת; ולמה אמרו שלוש ארצות לביעורו שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. מנא הני מילי? אמר רב חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר חנינא: אמר קרא, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך, כל זמן שהחיה אוכלת בשדה, האכל לבהמתך מן הבית, כלה לחיה מן השדה, כלה לבהמתך בבית. וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל, ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה". ובדף נג, א שם: "תנו רבנן, אוכלים בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאוחרות מהם אוכלים עליהם. אוכלים כזיתים עד שיכלה אחרון שבתקוע, רבי אליעזר אומר: עד שיכלה האחרון של גוש חלב. כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע. אוכלים בגרוגרות עד שיכלו פגי בית היני... אוכלים בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער... ורמינהי, אוכלים בענבים עד הפסח, בזיתים עד עצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים. ואמר רב ביבי: רבי יוחנן תרתי בתרייתא מחליף. אידי ואידי חד שיעורא הוא. ואיבעית אימא, הא קתני בהדיא, אם יש מאוחרות מהן אוכלים עליהם."

המקשן סבר שבשום אופן אי אפשר לומר שגם הבריייתא השנייה הנוקטת זמנים קבועים לביעור, סומכת על זמן שיכלה האחרון שבהם, מפני שאי אפשר שזה יהיה בזמן אחד בכל השמיטות, וכמו שאמרנו למעלה, אלא היא סוברת בודאי שהזמנים שניקבו הם תקנת חז"ל מפני תיקון העולם, והם ביררו זמנים אלה כפי שנראה להם צורך העולם. לפיכך נראה למקשן ששת הבריייתות חולקות זו על זו, וכוונת הרומיא שלו היא לבקש הסבר במאי קא מפלגי, וכדי לדעת הלכה כדברי מי. ועונה לו התרצן שאין ביניהן מחלוקת. ולעניות דעתי אפשר שהבריייתא הראשונה היא משנה ראשונה וקדומה, והיא נאמרה בזמן שכל ארץ ישראל היתה ממלכת אחת, אולי בזמן יהושע, אולי בזמן דוד ושלמה, ואולי בזמן יאשיהו, שאין חירום בין שלוש הארצות שבארץ ישראל. אז כאשר כלה פרי אחד באחת משלוש הארצות שבארץ ישראל הולכים כולם לארץ הסמוכה ומביאים משם, ויכולים להביא מקצה ארץ ישראל עד קצה, ועל כן הדין נותן שאוכלים על האחרון שבכל ארץ ישראל. אבל משנחלקה המלכות ונוצר חירום בין יהודה וישראל, לא יכלו ללכת מארץ לארץ להביא להם פירות, וגם לא יכלו לדעת ביהודה מתי יכלה הכל בקצה ארץ ישראל. אז נאלצו בזיתים ובתמרים, שעליהם החיה משוטטת עד קצה ארץ ישראל כולה, לקבוע זמנים משוערים לביעור לפי שיקול דעתם. אגב זה הוסיפו גם לתקן זמן קבוע לענבים ולתאנים. ואף שבהם נסמך הביעור רק על פירות אותה ארץ בלבד, בכל זאת, מתוך שראו שנוצר חירום בין יהודה וישראל, חששו שמא יוצר פעם גם חירום באותה ארץ עצמה, ולא יוכלו לצאת לשדות לבדוק. ולמה ראו צורך לתקן רק בארבעה מינים אלו, ענבים וזיתים ותאנים ותמרים ו מפני שמינים אלה הם רוב אכילת אדם רוץ מן הלחם, ועל אלה יחיה

האדם, על כן קבעו להם זמן במוחלט, כדי לא לתת תורת כל אחד ואחד בידו. אבל בחיטה ושעורה לא היה צורך לתקן תקנה, מפני שלהם יש זמן גלוי וידוע לכל. היינו זמן חרישת השדות בתחילת שמינית, כי אז כלה העשב לחיה מן השדה, מפני שהחרישה מכלה את העשב (ראה כרם ציון הלכות שביעית פרק יז סעיף ו').

ואמנם קרוב לומר, שהזמנים שקבעו חז"ל לביעור קרובים לממוצע ברוב שנים. וזהו שתירצה הגמרא בתירוצה הראשון: אידי ואידי חד שיעורא הוא. ובתירוץ השני הוסיפו שמכל מקום לא תיקנו אלא לשנים ולמקומות שלא יוכלו לקבוע בעצמם מתי יכלה האחרון, ובמקרה זה יאכלו עד לזמן שתיקנו החכמים, אבל שלא בשעת חירום כאשר יוכלו הם בעצמם לצאת ולבדוק אז יאכלו עד לזמן האמיתי, שהוא ממש כל זמן שיש לחיה בשדה, לא להקדים ולא לאחר. ולפיכך גם מסתבר. שזה שהגמרא אומרת בתירוץ השני שלה 'הא קתני בהדיא, אם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן', הוא הדין אם כלה לפני אותו זמן, חייבים לבער לפני כן. אלא הגמרא נוקטת 'שיש מאוחרות מהן', כדי לנקוט לשון ברכה. אבל לתירוץ הראשון תיקנו חכמים זמן מוחלט, ולא נתנו רשות בשום שנה לא להוסיף ולא לגרוע.

והנה כבר הזכרנו למעלה, שגם בדין תורה, בראש השנה לאילנות. מצאנו שחז"ל קבעו זמן מוחלט, שאין יכולת לא להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו, ויש בדבר להקל ולהחמיר. וזה נוגע לדין תורה בערלה ורבעי ושביעית ותרומות ומעשרות, שאין תורמים מפירות שנה אחת על פירות שנה אחרת. ונראה לעניות דעתי שזהו דין תורה בודאי, וזה אחד מן הדברים שנתנה התורה רשות לחכמים לקבוע. שהרי גם בלי שתהיה שעת חירום, אי אפשר לסמוך על ההתבוננות ועל הבדיקה בכל מין ומין, כדי לדעת מתי יכלה להיות בשדה. דבשלמא אם היינו הולכים בכל דבר אחרי הפירות של כל מקום אפשר היה שידעו בני אותו המקום מתי יכלו הפירות משדות העיר ותחומיה. חבל כאשר אנו הולכים בביעור אחרי הפירות שבכל אותה ארץ, יעברו כמה ימים עד שישמעו כל בני הארץ, שכבר כלו במקום האחרון שבארץ, והיום יסמכו על החזקה ויאכלו. ולמחר יודע לכולם שאכלו באיסור. וכל שכן בחרובים וזיתים ותמרים, שבהם הדין הוא ללכת אחרי האררון שבכל ארץ ישראל, איך יוכלו לדעת מתי יכלו? על כן ודאי הדין נותן, שבזה יוכלו חכמים לקבוע את הזמנים לכל ישראל, לכל שנה, ולכל מקום, כפי שייראה להם לצורך תיקון העולם.

ד. זמנם של תמרים, תאנים וזיתים ויין

אף על פי שאין ראיה לדבר, שזמנים אלו תוקנו אמנם לפי הממוצע, אבל הם נקבעו לפי צורך העולם, רמז יש לי לדבר, כי יש לי לומר שזמן: הביעור ליין נקבע לפסח כדי שיהיה לכל ישראל יין לארבע כוסות, וזמן הביעור לתמרים או לתאנים נקבע לפורים, כדי שיהיה להם לצורך מצות משלוח מנות (ראה מגילה ז, ב.; רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא דקשבא), וזמן הביעור לזיתים נקבע לעצרת, כדי שיוכלו למצוא אז שמן מן היבול החדש, (כדאיתא בבבא בתרא קמו, א), כי ביין לא איכפת להם אם לא יהיה להם יין מפסח עד עצרת, אבל שמן אי אפשר להיות בלעדיו.

אם דברינו נכונים, נצטרך לומר לא כדברי הגרש"ז אויערבך, אלא שארבעה זמנים אלה מדויקים, שאין להזיז אותם ממקומם אפילו לא ליום אחד בלבד. ויהיה זמן פסח ליין ולענבים מיד אחר ליל הסדר, וכן זמן פורים לתמרים אחרי יום פורים דמוקפים, כדי שיהא סיפק בידם לשלוח מהם משלוח מנות, אבל עצרת לזיתים יהיה יום קודם לעצרת, שהרי דרך בני אדם להכין להם לצורך החג לפני בוא החג, וגם זמן חנוכה לתאנים יהיה אולי עד תחילת חנוכה ולא עד סופה .